

Lunds Universitet  
Kandidatuppsats i Idé och lärdomshistoria  
ILHK02  
Handledare: Carl Magnus Pålsson  
VT 2018

## **”Den osynliga regeringen”**

En undersökning av Edward L. Bernays demokratisyn

Anton Larsson

# Abstract

”The Invisible Government” – Edward L. Bernays conception of democracy

Edward L. Bernays (1891 - 1995) was an American PR-pioneer who came into prominence during the 1920s. He made a significant contribution to the theorizing and legitimization of the field. This started with *Crystallizing Public Opinion* (1923) where he defined, justified and celebrated the profession. He also staged several notable PR-campaigns; e.g. ”Torches of Freedom” and ”Light's Golden Jubilee”. Bernays portrayed himself as a social scientist working for the common good. He also advocated for a technocratic elite of PR-professionals, which he dubbed “the invisible government”, to employ enlightened expert propaganda on the citizenry. This was necessary in creating social cohesiveness and in avoiding apocalyptic chaos. My study examined Bernays conception and attitudes towards democracy. Bernays political philosophy and economics was analyzed. I also analyzed his views about the masses; their cognitive capabilities and characteristics. This was important because Bernays views about the masses informed his attitudes towards democracy. My study was limited to roughly the 1920s and did not consider Bernays later works.

Key words: 1920s, Democracy, Edward L. Bernays, PR, Propaganda, Psychology

Nyckelord: 1920-talet, Demokrati, Edward L. Bernays, PR, Propaganda, Psykologi

## Innehållsförteckning

1. Inledning.....	S. 1
1.1. Bakgrund.....	S. 2
1.2. Syfte och frågeställning.....	S. 3
1.3. Forskningsöversikt.....	S. 4
1.4. Källmaterial och källkritik.....	S. 7
1.5. Teoretiskt perspektiv.....	S. 8
1.6. Metodologi.....	S. 10
1.7. Disposition.....	S. 11
2. Undersökning.....	S. 11
2.1. Hierarkisk demokratisyn.....	S. 12
2.2. Ekonomisk kontroll.....	S. 19
2.3. Reaktionära massor.....	S. 23
3. Sammanfattning med slutdiskussion.....	S. 28
4. Käll- och litteraturförteckning.....	S. 31

# 1. Inledning

Demokrati och demokratiska värden är genomsyrade av positiv värdeladdning. Politiska krafter är därför benägna att beteckna den egna ideologin som just demokratisk. Vissa politiska filosofer karakteriserar därför demokrati som ”an essentially contested concept”.<sup>1</sup> Om vi anlägger ett historiskt perspektiv blir detta tydligt. Militärregimer betraktar eller åtminstone beskriver sig själva som demokratiska i någon mening: Ayub Khan (”Basic Democracy”), Franco (”Organic Democracy”), Nasser (”Presidential Democracy”), Stroessner (”Selective Democracy”), Sukarno (”Guided Democracy”) och Trujillo (”Neo-Democracy”).<sup>2</sup> Detsamma gäller kommunistiska stater vilka beskriver sig själva som ”Peoples' Democracies”.<sup>3</sup> Detta är eventuellt föga problematiskt vid en objektiv definition av ”demokrati”. Diktaturer som marknadsför sig själva som demokratiska är fortfarande diktaturer. Det finns dock genuina motstridiga föreställningar om vad ”demokrati” innebär.

Det följande är en grundläggande definition, som undviker att ta ställning i signifikanta debatter inom politisk filosofi, och utgör därför en rimlig utgångspunkt. Demokrati är en metod av kollektivt beslutsfattande där det råder viss jämlikhet mellan individerna i kollektivet vid något steg i beslutsfattandet.<sup>4</sup> Jämlikhet kan implicera en-person-en-röst principen i representativ demokrati, jämlikhet i deliberativa beslutsprocesser och även ett direktdemokratiskt ideal.<sup>5</sup> Demokrati betraktas ofta som folkligt styre och ett idéhistoriskt lexikon betonar därför att demokrati är: ”[a] form of government in which supreme power is held by the people and exercised either directly or through elected representatives; from the Greek for 'people's rule'.”<sup>6</sup>

De två definitionerna ovan berör det demokratiska styrelseskicket och vilka ”institutional arrangements or constitutional devices” ett sådant har. Svensk Ordbok har en liknande definition och påpekar att demokrati är en stat där ”regeringen tillsätts genom fria, allmänna och hemliga val”.<sup>7</sup> Detta karakteriserar jag som det demokratiska skalet: dess mekanismer och formella villkor. Det finns också inneboende värden implicita i demokratibegreppet. Dessa inneboende värden betraktar jag som den demokratiska kärnan. Svensk Ordbok har en andra definition där inneboende värden uppmärksammas.

---

1 Bernard Crick, *Democracy: A Very Short Introduction* (Oxford 2002), s. 1.

2 Crick, *Democracy*, s. 8.

3 Ibid.

4 Tom Christiano, ”Democracy” (Stanford Encyclopedia of Philosophy 2015), Edward N. Zalta (red.) <http://plato.stanford.edu/cgi-bin/encyclopedia/archinfo.cgi?entry=democracy> (hämtad: 2018-04-13)

5 Ibid.

6 Chris Rohmann, *A World of Ideas: A Dictionary of Important Theories, Concepts, Beliefs, and Thinkers* (New York, 2011), s. 95.

7 Svensk Ordbok. Demokrati. 2009. <http://svenska.se/so/?id=08859&pz=7> (hämtad: 2018-05-27)

Den poängterar då att demokrati är ett ”politiskt system där regeringsmakten i princip företräder folkviljan”.<sup>8</sup> Den definitionen betraktar demokrati som ”a principle or doctrine of government”.<sup>9</sup> I en representativ demokrati är idealet att folkets *representanter* i någon utsträckning *representerar* sina väljare. Den här distinktionen mellan skal/kärna är viktig att ha i åtanke. I min undersökning av Bernays demokratisyn är det rimligt att främst betrakta hans attityder i ljuset av representativ demokrati. Det beror helt enkelt på kontexten då representativ demokrati var styrelseskicket i USA under 1920-talet.

## 1.1. Bakgrund

Det var en dynamisk period i amerikansk historia (den s.k. *Progressive Era* från ca 1890-1920) där sociala motsättningar, en militant arbetarrörelse, erodering av aristokratiska hierarkier och omfattande politiska reformer var några av kännetecknen. Förändringarna skapade instabilitet då viktorianska ideal av ”an ordered society no longer held much sway”.<sup>10</sup> Det var inte längre möjligt att upprätthålla ”aristocratic paradigms of deference” i ljuset av ”modern, democratic, ideals”.<sup>11</sup> Dessa socio-ekonomiska faktorer och kulturella förändringar var uppkomstbetingelserna för den moderna PR-industrin. Bernays själv noterar ”the increasing complexity of modern life” och ”the increasing dependence of organized power of all sorts upon public opinion”.<sup>12</sup> Näringslivet betraktade dock inledningsvis PR-industrin i ett negativt ljus. PR-män ansågs vara kvacksalvare som försökte sälja en tjänst som ”any boss with half a brain could surely manage on his own”.<sup>13</sup> Detta förändrades dock av U.S. Committee on Public Information (CPI) framgångsrika PR-kampanj under första världskriget. Den kampanjen legitimerade PR-män vilka därefter betraktas som hederliga ”professionals” bland näringslivet.<sup>14</sup> De pragmatiska lärdomarna från CPI övertygade näringslivet att ”public opinion might be managed” för att säkerställa ”a social climate, more friendly to business interest”.<sup>15</sup>

Den förste pionjären inom PR-industrin var Ivy Lee som började sin illustrativa karriär omkring sekelskiftet. Det var främst ”the divinity of private wealth” och ”the danger of the crowd” som motiverade honom.<sup>16</sup> Lee inspirerades av Gustave Le Bon, en framträdande fransk psykolog vid förra

---

8 Ibid.

9 Crick, *Democracy*, s. 5.

10 Larry Tye, *The Father of Spin: Edward L. Bernays And the Birth of Public Relations* (New York 2002), s. 94.

11 Stuart Ewen, *PR! A Social History of Spin* (New York 1996), 13.

12 Edward L. Bernays, *Propaganda* (Brooklyn New York 2005), s. 63f.

13 Mark Crispin Miller, ”Introduction” i *Propaganda* (New York City 2004), s. 12.

14 Ibid.

15 Ewen, *PR!*, s. 131.

16 Ewen, *PR!*, s. 74.

sekelskiftet, och konstaterar därför att ”we have substituted the divine right of kings [for] the divine right of the multitude”.<sup>17</sup> Lee definierar yrket på ett iögonfallande sätt. Han betonar att PR är: ”[the] art of steering heads inside ... the secret art of all other arts, the secret religion of all religions”.<sup>18</sup> Vid säljandet av PR-tjänster till näringslivet noterar Lee det dynamiska samhällsklimatet och poängterar att företag behöver allmänhetens godkännande. Lee påpekar att: ”The crowd is in the saddle [...] and we must take consideration of that fact, whether we like it or not.”<sup>19</sup> Lee har ett teknokratiskt språkbruk då han betonar expertis samt ingenjörsvetenskap vid tämjandet av demokratisk aptit.<sup>20</sup> Lees teknik för att erhålla allmänhetens godkännande består inledningsvis av hänvisningar till fakta och förankrades i rationalitet.<sup>21</sup> Men i ljuset av pragmatiska lärdomar från CPI och psykologisk forskning förändras tekniken. Lee börjar förankra yrkesutövandet i masspsykologi och påpekar därför att ”people are guided more by sentiment than by mind”.<sup>22</sup>

Edward L. Bernays var en amerikansk PR-pionjär och betraktas (av eftervärlden) som ”the father of public relations”.<sup>23</sup> Han tillhörde samma idétradition, där masspsykologi kombineras med social ingenjörskonst för bevarandet av samhällsliga hierarkier, som den förste pionjären inom fältet (Ivy Lee) tillhörde. Bernays blev framgångsrik under en blomstrande ekonomisk period (det s.k. *The Roaring Twenties*) där näringslivet hade lyckats skapa ett socialt klimat mer vänligt sinnad till näringslivet. Detta påverkar säkerligen Bernays politiska filosofi och i synnerhet då hans ekonomiska attityder. Den moderna PR-industrin föddes alltså som ”an imperative corporate response to popular democratic mobilization” och Bernays erbjöd ”a fateful marriage between theories of mass psychology and schemes of corporate and political persuasion”.<sup>24</sup>

## 1.2. Syfte och frågeställning

Ludmilla Jordanova är en brittisk historiker som behandlar kompetensen att identifiera och forma ett historiskt problem. Det är en fundamental kompetens vilket möjliggör historiska undersökningar.

Utgångspunkten är då ”a question, a puzzle, a conundrum, an anomaly, a surprise, a hypothesis” vilket

---

17 Ivy Lee (1916) citerad i Ewen, *PR!*, s. 75.

18 Ivy Lee (1924) citerad i Ewen, *PR!*, s. 132.

19 Ivy Lee (1916) citerad i Ewen, *PR!*, s. 75.

20 Ewen, *PR!*, s. 76.

21 Ewen, *PR!*, s. 131.

22 Ivy Lee (1921) citerad i Ewen, *PR!*, s. 132.

23 Tye, *The Father of Spin*, s. viii & ix.

24 Ewen, *PR!*, s. 3 & 404.

(ofta) förankras i jämförelser som kontextualiserar frågan.<sup>25</sup> Övriga i Bernays PR-teori är det ambivalenta och speciella förhållningssättet till demokrati. Det övergripande syftet med kandidatuppsatsen är att försöka begreppsliggöra/kontextualisera Bernays (vid första anblick) totalt unika demokratisyn. Jag tillämpar därför statsvetenskaplig terminologi, dessa begrepp utgör då förklaringskonstruktioner, och skärskådar den intellektuella kontexten.

Där finns åtminstone två s.k. relevanssammanhang. Det första är forskningsläget som är en konstruktion utifrån vissa urvalskriterier. Målsättningen med forskningsläget är att identifiera relevant tidigare forskning som har bäring på studieobjektet. Det är samtidigt viktigt att precisera olikheter och belägga att undersökningen bidrar med ny kunskap.<sup>26</sup> Detta inomvetenskapliga syfte preciserar jag under rubriken "Forskningsöversikt" på följande sida. Det andra relevanssammanhanget är utomvetenskapligt och berör undersökningens bäring inom t.ex. politiska diskussioner, moraliska överväganden och kulturdebatter.<sup>27</sup> Detta kallas för undersökningens samhällsrelevans. Jag har inte något explicit utomvetenskapligt syfte med undersökningen

All forskning kräver frågeställningar. Dessa har en riktningsgivande funktion och utgör en organiserande princip i undersökningen.<sup>28</sup> Frågeställningarnas funktion är att filtrera fram relevant information i källmaterialet. Det följande är mina frågeställningar, vilka samtliga berör Bernays idéer/attityder angående demokrati, och besvaras i undersökningen. **(F1)** Vilken samhällsnytta uppfyller propaganda (PR) i ett demokratiskt samhälle enligt Bernays? **(F2)** Hur ser Bernays konception av demokrati ut? **(F3)** Vad har Bernays för ekonomisk filosofi; hur betraktar han näringslivet? **(F4)** Hur såg Bernays föreställning om massorna ut?

### 1.3. Forskningsöversikt

Det tidigare forskningsläget är begränsat. Bernays diskuteras främst inom historiska översiktsverk som behandlar PR:s historia. I dagsläget finns ingen kritisk studie som uteslutande analyserar Bernays demokratisyn, politiska filosofi och/eller idékomplex. Det enda verk exklusivt dedikerat till Bernays är biografien *The Father of Spin* (1998) och det verket fokuserar främst på enskilda PR-kampanjer. Biografins redogörelse av Bernays politiska filosofi bygger dessutom på översiktsverken. Detta beroende gäller även dokumentären *The Century of the Self* (2002) som populäriserade Bernays. Det är

---

25 Ludmilla Jordanova, *History in Practice* (London 2006), s. 152.

26 Peter Josephson & Frans Lundgren, *Historia som kunskapsform* (Lund 2014), s. 40ff.

27 Josephson & Lundgren, *Historia som kunskapsform*, s. 45.

28 Josephson & Lundgren, *Historia som kunskapsform*, 27f.

symptomatiskt att Ewens studie över PR-industrin under 1900-talet – *PR! A Social History of Spin* (1996) – är det viktigaste verket i forskningsläget. Boken är 480 sidor lång och Bernays diskuterar enbart på cirka 35 sidor. Ewen diskuterar kortfattat Bernays demokratisyn, men det främsta fokuset ligger på yrkets tekniska aspekter, intellektuell kontext och självbiografiska aspekter.

Stuart Ewen är en amerikansk historiker/medieforskare och är främst känd för sin forskning om konsumtionskultur och de s.k. ”compliance professions”. Det sistnämnda inkluderar då PR-industrin vars historia han dokumenterar i boken *PR! A Social History of Spin*. Det övergripande syftet med boken är att klargöra PR-industrins socio-kulturella rötter. Han ägnar mycket utrymme åt vad PR-industrin har för konsekvenser på sanning. Fokuset är då i stor utsträckning på massmedier och nyhetsförmedling. Han diskuterar också hur anti-demokratiska attityder florerade inom yrket genom decennierna. Ewens politiska engagemang, med ett direktdemokratiskt ideal, färgar definitivt framställningen i *PR! A Social History of Spin*. Ewens historieskrivning är polemisk och designad att demaskera storföretag (*big business*) och deras cyniska PR-kampanjer. Hans kritiska tolkning av Lippmann, vilket reproducerar Bernays opportunistiska förvrängning, är ett belysande exempel på detta bias.

Jag använder främst Ewen för att förstå kontextuella sammanhang. De historiska processerna bakom födelsen av PR, dess intellektuella kontext och samhällsklimatet i allmänhet. Ewens analys och beskrivning av Bernays demokratisyn är i huvudsak korrekt. Jag bekräftar detta, i undersökningen, med åtskilliga citeringar ur *Crystallizing Public Opinion* (1923) och *Propaganda* (1928). Många av dessa textavsnitt berörs inte i forskningsläget och därför är analysen ett blygsamt bidrag till forskningsläget. Mitt teoretiska perspektiv belyser också Bernays i ett nytt ljus. Det gäller framförallt den strikta kontrollen av valprocessen vilket tidigare forskning negligerat. Ewen beskriver Bernays demokratisyn fast begreppsliggör den inte med hjälp av statsvetenskapliga begrepp. Ewen använder istället polemiska fraser såsom ”hallucination of democracy” för att beteckna Bernays demokratisyn.<sup>29</sup> Detta är ett talande exempel på Ewens subjektiva bias. Mitt användande av statsvetenskapliga begrepp såsom *directed democracy* och *managed democracy* är därför ett tydligt bidrag till forskningsläget.

Marvin Olasky är en akademiker samt författare verksam i USA. Han diskuterar kortfattat Bernays (ca 17/153 sidor) i boken *Corporate Public Relations: A New Historical Perspective* (1987). Boken är ett historiskt översiktsverk som berör PR:s historia från tidigt 1800-tal fram till 1980-talet. Olasky påpekar själv att verket är ”a probusiness book” och vidare att den är speciellt riktad till ”political

---

29 Ewen, *PR!*, 10.



conservatives and libertarians”.<sup>30</sup> Olasky kritiserar i boken PR:s tendens att undergräva den fria marknaden vilket skedde bl.a. när företag förintade konkurrens via ”government-business partnerships”.<sup>31</sup> Dessa ideologiska övertygelser, samt uttalade syfte, färgar oundvikligen analysen i någon utsträckning. Olasky poängterar att Bernays teoretiska/ideologiska grund för PR-yrket kunde sammanfattas i tre huvudkomponenter: ateistisk världsåskådning, freudianism och ”a faith that behind-the-scenes controllers should exercise ‘social responsibility‘ by devising clever public-relations campaigns to direct ‘human herds‘ into appropriate corrals.”<sup>32</sup> Min uppfattning baserad på ingående textanalyser är dock att materiella förhållanden såsom sociala oroligheter, snarare än metafysik, formade Bernays uppfattningar. Freudianismen överbetonas inom tidigare forskning. Bernays påverkades säkerligen av Freuds idéer om det undermedvetna. Bernays faktiska analys i *Crystallizing Public Opinion* samt *Propaganda* förankras dock i masspsykologi. Den största förtjänsten med Olasky är receptionshistoriken över Bernays idéer. Han citerar flertalet sylvassa kommentarer från samtiden som belyser det iögonfallande i Bernays demokratisyn.

Mark Crispin Miller är en amerikansk professor inom mediastudier och betydande aktivist för främjandet av valprocessens integritet (*election integrity activist*). Miller diskuterar förvånande nog inte Bernays förslag att kontrollera valprocessen. Han skrev dock ett utförligt förord till nyutgåvan av *Propaganda*. Den största förtjänsten med Miller är hans historiska guldklimpar såsom redogörelsen av *General Electric* (GE) och dess fördolda motiv bakom iscensättandet av ”Light's Golden Jubilee”. Detta kryddade och förstärkte min egen argumentation i undersökningen.

Sue Curry Jansen är en amerikansk professor inom mediastudier. I artikeln ”Semantic Tyranny” analyserar hon Walter Lippmans inflytande över Bernays tänkande. Lippmann var en framträdande liberal tänkare under 1920-talet i USA. Jansen har en källkritisk metodologi och jämför därför Bernays citeringar av Lippmann i *Crystallizing Public Opinion* med deras fulla kontext i *Public Opinion* (1922). Hennes resultat problematiserar giltigheten i Bernays tillämpning av Lippmann. Varför, samt på vilket sätt, och konsekvenserna av detta berörs i undersökningen.

Noam Chomsky är en framträdande amerikansk lingvist och anarko-syndikalistisk författare. Han berör flyktigt den tidiga PR-industrin och Bernays i boken *Media Control: The Spectacular Achievements of Propaganda* (2002). Chomsky, precis som Ewen/Olasky, är en starkt polemisk författare med ideologiska förtecken. Han förmedlar okritiskt Bernays tvivelaktiga tolkning av

---

30 Marvin N. Olasky, *Corporate Public Relations: A New Historical Perspective* (New York & London 2011), s. ix.

31 Ibid.

32 Olasky, *Corporate Public Relations*, s. 80.

Lippmann. Den tvivelaktiga tolkningen av Lippmann är dock användbar vid en förståelse av Bernays politiska filosofi. Anledningen är att bakom Bernays konstruktion av "Lippmann" hittar vi Bernays egna uppfattningar.

## 1.4. Källmaterial och källkritik

Mitt källmaterial är *Crystallizing Public Opinion* och *Propaganda*. Det är två teoretiska verk om PR-industrin. Poetik är en närbesläktad genrebestämning. Fast Bernays analyserar hur PR-kampanjer borde vara uppbyggda istället för diktverk. Bernays betraktar också sig själv som en vetenskapman och inte en konstnär. Bernays diskuterar vidare yrkets samhällsnyttiga potential och dess etiska riktlinjer. Bernays diskuterar också ingående yrkets tekniska aspekter. Tekniker inom PR inkluderar bl.a. att kapitalisera på den mänskliga naturen (sexuella begär, flockmentalitet, emotioner), samhällets gruppstruktur och att iscensätta händelser med avsikten att skapa nyheter. Bernays skapar en teoretisk underbyggnad åt PR-industrin och erbjuder också en justification av yrket. Det var nödvändigt eftersom yrket betraktades i ett negativt ljus. Termen "propaganda" hade börjat få en negativ klang under 1920-talet. Bernays använder begreppet på ett tekniskt neutralt sätt och försöker att rehabilitera ordet i *Propaganda*. Bernays användande av termen "propaganda" är i överensstämmelse med följande definition: "Any association, systematic scheme, or concerted movement for the propagation of a particular doctrine or practice."<sup>33</sup> Mitt användande av begreppet "propaganda" är inte heller tänkt att implicera något värdeomdöme. Verkens utomvetenskapliga syfte är att legitimera PR-industrin och i förlängningen att marknadsföra Bernays PR-tjänster. Bernays är därför ingen politisk filosof eller statsvetare dedikerad till att analysera det demokratiska systemet. Bernays definition av PR-yrket och dess funktion innehåller dock attityder/idéer som implicerar hans demokratisyn.

Det är pragmatiska skäl vilket omöjliggör analys av källmaterialets ursprungliga utgåvor. Nyutgåvorna bevarar dock originalutgåvornas språkdräkt då de är auktoriserade omtryck. Jag upptäckte heller inga diskrepanser vid jämförelse, med stöd i en bibliografi från 1950-talet, av originalutgåvornas rubriksättning samt struktur med nyutgåvorna. Det källkritiska problemet är därför begränsat till faktorer såsom ursprunglig grafisk utformning.

Bernt Skovdahl är en svensk idéhistoriker och diskuterar i *Idéhistoriens egenheter* (1994) hur användbar historisk källkritik är inom ämnet idé och lärdomshistoria. Han berör specifikt fyra

---

33 Miller, "Introduction", s. 11.

källkritiska krav: samtidskravet, oberoende, tendensfrihet och realitetskravet.<sup>34</sup> När det gäller samtidskravet är det uppfyllt till 100 % i normalfallet då källmaterial betraktas som ”kvarlevor” inom idéhistorisk forskning.<sup>35</sup> Jag betraktar *Crystallizing Public Opinion* och *Propaganda* som kvarlevor vilka återspeglar Bernays demokratisyn. Det andra källkritiska kravet har också begränsad utilitet inom idéhistorisk forskning. Där finns dock likheter mellan beroendekritik och idéhistorisk forskning som synliggör idépåverkan. Skovdahl poängterar att tänkares egna idéhistoriska konstruktioner inte ska betraktas som ett facit.<sup>36</sup> Min källkritik bekräftar riktigheten i Bernays idéhistoriska konstruktion. De tänkare Bernays hänvisar till (som inspirationskällor) bidrar med teoretiskt viktiga punkter i Bernays framställning. Jag betonar dock Bernays förvrängning och selektiva betoning av sina inspirationskällor. Det tredje källkritiska kravet har begränsad utilitet då identifikation av engagemang utgör ett studieobjekt inom idéhistorisk forskning.<sup>37</sup> Bernays är givetvis ingen, oaktat självbilden verken förmedlar, kyligt observerande och objektiv social vetenskapsman. Hans uttalanden om PR-industrin är genomsyrade av subjektiva attityder/idéer. Det fjärde källkritiska kravet är inte aktuellt inom idéhistorisk forskning; det är sekundärt att bedöma riktigheten i de specifika idéerna.

## 1.5. Teoretiskt perspektiv

Sheldon S. Wolin var en framträdande amerikansk statsvetare. Wolins politiska filosofi är direktdemokratisk, förankrad i det antika *demos*, och det färgar givetvis hans politiska analys. Han poängterar (t.ex.) att politisk vitalisering kräver ”a reordering of basic power arrangements and a different understanding of civic commitment from that of a spectator”.<sup>38</sup> Hans sista bok *Democracy Incorporated* (2008) dokumenterar ”the paradigmatic change represented by the amalgamation of state and corporate power”.<sup>39</sup> Wolin noterar där vissa tendenser i amerikansk politik och poängterar att ”they are serving to consolidate a unique political system of ‘inverted totalitarianism’”.<sup>40</sup> Boken författades i ljuset av Bush (ii) administrationens okonstitutionella agerande, men det auktoritära styret understryker Wolin bevaras intakt under följande administrationer. Det är begreppen *inverted totalitarianism* och i

---

34 Bernt Skovdahl, ”Idéhistoria och källkritik”, i Lennart Olausson (red.) *Idéhistoriens egenheter: Teori- och metodproblem inom Idéhistoria* (Stockholm 1994), s. 37.

35 Skovdahl, ”Idéhistoria och källkritik”, s. 37f.

36 Skovdahl, ”Idéhistoria och källkritik”, s. 41.

37 Skovdahl, ”Idéhistoria och källkritik”, s. 42.

38 Sheldon S. Wolin, *Democracy Incorporated: Managed Democracy and the Specter of Inverted Totalitarianism* (Princeton 2017), s. 43.

39 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. x.

40 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. ix.

synnerhet *managed democracy* vilket utgör mitt teoretiska perspektiv för kandidatuppsatsen.

Begreppen synliggör och frilägger Bernays attityder/idéer om demokrati.

Wolin betonar skillnaderna mellan det auktoritära styret i USA och fascism/nazism/kommunism. Det förstnämnda består av ”abstract totalizing power”, uppmuntrar ”political disengagement” och sprider officiella narrativ med hjälp av ”private media”.<sup>41</sup> Detta kontrasterar emot personkulten, massrörelserna, och strikt kontrollerad statlig media i fascism/nazism/kommunism. Ytterligare en skillnad är att *inverted totalitarianism* inte kräver omstörtning av den rådande ordningen. Det auktoritära styret framställer sig själv som demokratins beskyddare och tillåter politiska fri- och rättigheter i stor utsträckning.<sup>42</sup> Wolin skriver att nyckeln bakom styrets framgång består i ”wielding total power without appearing to, without establishing concentration camps, or enforcing ideological uniformity, or forcibly suppressing dissident elements so long as they remains ineffectual.”<sup>43</sup> Under *inverted totalitarianism* har social ingenjörskonst ”perfected the arts of molding the support of citizens without allowing them to rule” vilket resulterar i ”a shadowy citizenship of virtual participation”.<sup>44</sup> Demokratin hade blivit tämjd vilket betyder att det auktoritära styret kunde tillåta representativ demokrati att blomstra. Skillnaden mellan *inverted totalitarianism* och fascism/nazism/kommunism är dock inte vattentät. Där finns tillfällen då distinktionen tenderar att upplösas. Wolin poängterar att ”aliens, and even some citizens, who are suspected of having ‘links’ to terrorists have been hauled away, kept incommunicado, and even transported abroad to countries with more cost-effective, less tender methods of interrogation.”<sup>45</sup> Wolin berör också det s.k. *prison-industrial-complex* (PIC) där ”a disproportionately high percentage of the imprisoned are African Americans” vilket beror på (bl.a.) privatisering av fängelser och strukturell rasism.<sup>46</sup>

Demokrati under *inverted totalitarianism* kontrolleras av makteliten. Det är en s.k. *managed democracy* där ”governments are legitimated by elections that they have learned to control”.<sup>47</sup> Det auktoritära styret tillåter endast ”a free politics, under the right conditions and controls” och det innebär att folket saknar ”effective power to control or set the terms of actual elections”.<sup>48</sup> I stället kontrolleras politiken av näringslivet under *inverted totalitarianism* därför att ”the regime ideology is capitalism”.<sup>49</sup>

---

41 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 44.

42 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 56.

43 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 67.

44 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 57 & 59.

45 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 57.

46 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 57f.

47 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 47.

48 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 51 & 149.

49 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 47.

Detta möjliggör ”a different form of power – one ostensibly nonpolitical in its origins, unbound to constitutional limits or to democratic processes (call it ‘corporate power’) – to turn access or simple influence over legislators and policy-makers into copartnership.”<sup>50</sup> För att konkretisera berör kontrollen (bl.a.) ”the regulation of campaign finance, television ads, and debate formats”.<sup>51</sup> Wolin betonar att privatiseringar utgör en viktig komponent av *managed democracy* därför att ”by ceding substantive functions once celebrated as populist victories, it diminishes the political and its democratic content”.<sup>52</sup> Wolin sammanfattar att *managed democracy* kräver ”continuous supervision rather than continuing popular participation”.<sup>53</sup>

I undersökningen är målsättningen att betona likheter mellan Bernays politiska filosofi och s.k. *inverted totalitarianism* och i synnerhet *managed democracy*. Samtliga aspekter av dessa begrepp, bl.a. beroende på varierande kontexter, är givetvis inte direkt tillämplbart på Bernays verk. Där finns dock betydande likheter vilket rättfärdigar mitt val av teoretiskt perspektiv. Jag tillämpar även några andra statsvetenskapliga begrepp, eller politiska etiketter, för att begreppsliggöra Bernays demokratisyn. Min främsta källa vid definitionen av dessa begrepp är det populära idéhistoriska lexikonet *A World of Ideas* (1999).

## 1.6. Metodologi

Min undersökning tillämpar en kvalitativ och hermeneutisk textanalys. Kvalitativ textanalys betyder att kvantitativa/statistiska metoder lämnas därhän. Det betyder att ingenting räknas/mäts i mitt källmaterial.<sup>54</sup> Hermeneutiken är läran om läsning och tolkning och metoden understryker betydelsen av forskarens förståelse samt den s.k. hermeneutiska cirkeln. Det sistnämnda berör faktumet att ”delar i en text tolkas utifrån texten som helhet och helheten utifrån delarna”.<sup>55</sup> Min undersökning ämnar att synliggöra Bernays demokratisyn såsom den återspeglas i *Crystallizing Public Opinion* och *Propaganda*. Detta åstadkommer jag genom tolkningar av specifika och representativa textavsnitt. Tolkningen är främst fokuserad på texterna i sig själva och de (såsom jag uppfattade dem) inneboende idéerna i verken. Analysen kopplas dock till intellektuell kontext, vilket för övrigt är ett explicit drag i

---

50 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 51.

51 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 149.

52 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 136.

53 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 140.

54 Göran Bergström & Kristina Boreus, ”Innehållsanalys”, i Göran Bergström & Kristina Boreus (red.) *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (Lund 2017), s. 51.

55 Göran Bergström & Kristina Boreus, ”Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys”, i Göran Bergström & Kristina Boreus (red.) *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (Lund 2017), s. 31.

verken, och samhällsklimatet för att placera Bernays i ett historiskt sammanhang.

Det är den övergripande metodologin. Den konkreta metodologin består i en s.k. idéanalys. Den typ av idéanalys jag genomför är deskriptiv samt funktionell. Det sistnämnda innebär att jag förklarar idéernas ursprung (genesis).<sup>56</sup> Jag använder, i min idéanalys, ett analysverktyg känd under beteckningen ”dimensioner” för att filtrera fram relevant information i källmaterialet. Analysverktyget undersöker ideologiers fundament genom att ställa basala frågor förankrade i politisk filosofi.<sup>57</sup> Det följande är mina ”dimensioner” vilka alla kretsar kring Bernays demokratisyn. **(D1)** Hur ser Bernays människosyn ut? Där är skalan mellan optimistisk (rationalitet) och pessimistisk (irrationalitet). **(D2)** Hur ser Bernays konception av demokrati ut? Där är skalan mellan direktdemokrati och representativ demokrati? **(D3)** Vilka borde styra den politiska utvecklingen? Där är skalan mellan en teknokratisk elit och medborgarna. **(D4)** Hur ser Bernays ekonomiska filosofi ut? Där är skalan helt enkelt en traditionell vänster-höger skala; med dess välbekanta dikotomier såsom offentligt – privat.

## 1.7. Disposition

Det första avsnittet i undersökningen (”Hierarkisk demokratisyn”) analyserar Bernays konception av demokrati. Jag förklarar även Bernays demokratisyn i ljuset av hans intellektuella kontext. Jag besvarar där F2 med hjälp av D2 & D3. Det andra avsnittet (”Ekonomisk kontroll”) är specifikt fokuserad på den ekonomiska sfären. Jag besvarar där F3 med hjälp av D4. Det tredje avsnittet (”Reaktionära massor”) analyserar Bernays föreställning om massorna. Detta är relevant då Bernays människosyn utgör teoretisk underbyggnad för hans demokratisyn. Jag besvarar där F4 med hjälp av D1. Jag tillämpar i undersökningen också mitt teoretiska perspektiv för att besvara frågeställningarna. Det sista avsnittet (”Sammanfattning med slutdiskussion”) summerar och diskuterar resultaten från undersökningen.

## 2. Undersökning

Det följande är min analys/resultat och börjar på följande sida.

---

<sup>56</sup> Göran Bergström & Kristina Boreus, ”Idé- och ideologianalys”, i Göran Bergström & Kristina Boreus (red.) *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (Lund 2017), s. 146f.

<sup>57</sup> Bergström & Boreus, ”Ide- och ideologianalys”, s. 156ff.

## 2.1. Hierarkisk demokratisyn

Bernays understryker PR-industrins samhällsnyttiga funktion och dess absoluta nödvändighet i ett demokratiskt samhälle. Den uppfattningen framhävs genom den iögonfallande inledande meningen i *Propaganda*. Bernays säger där att: "The conscious and intelligent manipulation of the organized habits and opinions of the masses is an important element in democratic society."<sup>58</sup> Bernays poängterar att social ingenjörskonst är ett betydelsefullt element i ett demokratiskt samhälle. Den sociala kontrollen är nödvändig i ett modernt samhälle karakteriserat av heterogenitet, motstridiga gruppintressen utspridda över en hel kontinent, och betydande sociala motsättningar. Det finns bara två valmöjligheter i ett sådant scenario; antingen social kontroll med syftet att skapa social sammanhållning eller regression till anarkistiskt kaos. Det första kapitlet i *Propaganda* heter för övrigt "Organizing Chaos". Marvin Olasky, en amerikansk PR-historiker, karakteriserar uppfattningen som "a thorough-going historicism".<sup>59</sup> Olasky framhäver vidare att Bernays förespråkar utökad politisk centralisering. Olasky drar en parallell till sociologen Karl Mannheim som också förespråkar att storskaliga samhällen behöver central planering.<sup>60</sup>

Bernays har en förkärlek för att provocera, vilket är märkbart i användandet av kontroversiell retorik, och trivs bäst "in the center of a firestorm".<sup>61</sup> Hans retorik är ofta kabbalistisk och en guldgruva för konspirationsteoretiker. Det framhävs i den inledande paragrafen (andra meningen) i *Propaganda*. Bernays skriver där att: "Those who manipulate this unseen mechanism of society constitute an invisible government which is the true ruling power of our country."<sup>62</sup> "Den osynliga regeringen" består, enligt Bernays, av diverse auktoriteter som utgör "the molders of public opinion".<sup>63</sup> PR-industrin utövar dock det största inflytandet eftersom dess yrkesutövare har den nödvändiga kompetensen för att effektivt tillämpa social ingenjörskonst på massorna. Det är viktigt att inte tolka Bernays uttalanden om "invisible government" för bokstavligt. Det är inget historiskt faktum att där existerade en s.k. osynlig regering under 1920-talet i USA. Bernays definition av PR-yrket (dess funktion/utilitet) överensstämde inte med den faktiska PR-industrin. Det är främst Bernays idealiserade konception av PR-yrket som koncist uttrycks i begreppet "invisible government". Bernays skildrar PR som ett samhällsnyttigt

---

58 Bernays, *Propaganda*, s. 37.

59 Olasky, *Corporate Public Relations*, s. 169.

60 Ibid.

61 Tye, *The Father of Spin*, s. 103.

62 Bernays, *Propaganda*, s. 37.

63 Bernays, *Propaganda*, s. 59. [POTUS. Kongressen. Guvernörerna för USA:s femtio delstater. Presidenterna för diverse handelskammare. De största företagen; i synnerhet deras bolagsstyrelser och CEOs. Ansvariga utgivare för landets största tidningar. Framträdande präster i landets största städer. Etc.]

projekt där social kontroll utövas för att främja "the orderly functioning of our group life" och "a smoothly functioning society".<sup>64</sup>

Yrkesutövarna inom "den osynliga regeringen" är en teknokratisk elit. Jag använder termen "teknokrat" i betydelsen "person som i kraft av sin expertis tilldelas makt över samhällsfunktioner".<sup>65</sup> Det är viktigt att notera adjektiv såsom "conscious" och "intelligent" i *Propaganda*. Adjektiven implicerar att yrkesutövarna är rationella, kompetenta och kapabla till intelligent beslutsfattande. Mark Crispin Miller, en amerikansk professor inom mediastudier, diskuterar PR-yrkets självbild och placerar den i ett idéhistoriskt sammanhang. Han noterar att Bernays framställer sig själv som en kyligt kalkylerande vetenskapsman kapabel att "mastering the responses of a pliable, receptive population".<sup>66</sup> Det är en självbild med rötter i 1800-talets positivism.<sup>67</sup> Det är tillämpning av vetenskap (psykologi/sociologi) inom PR-yrket som möjliggör utveckling och samhällsligt framåtskridande. Bernays säger att befolkningen inte utgör "an amorphous mass which can be molded at will".<sup>68</sup> Det beror på att det finns en inneboende mänsklig natur, enligt Bernays, och följaktligen är föreställningen om *tabula rasa* felaktig. Bernays noterar dock att "human nature is readily subject to modifications" och vidare att fundamentala instinkter (såsom sexuella begär) kunde kanaliseras och riktas i oändliga riktningar.<sup>69</sup>

Elitism definieras i ett idéhistoriskt lexikon som uppfattningen att "only a select few, specially endowed or belonging to a particular group or class, are fit to govern society".<sup>70</sup> Bernays politiska filosofi genomsyras av elitism och det är rationalitet som särskiljer ledarna från undersåtarna:

Ours must be a leadership democracy administered by the intelligent minority who know how to *regiment and guide the masses*. Is this government by propaganda? Call it, if you prefer, government by education. But education, in the academic sense of the word, is not sufficient. It must be *enlightened expert propaganda* through the creation of circumstances, through the high-spotting of significant events, and the dramatization of important issues. The statesman of the future will thus be enabled to focus the public mind on crucial points of policy and *regiment* a vast, heterogeneous mass of voters to clear understanding and intelligent action.<sup>71</sup>

Textavsnittet ovan är den tydligaste återspegligen av Bernays demokratisyn. Bernays karaktäriserar

64 Bernays, *Propaganda*, s. 37f.

65 Nationalencyklopedin. Teknokrat. <http://www.ne.se/ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/teknokrat> (hämtad: 2018-06-05)

66 Miller, "Introduction", s. 20.

67 Ibid.

68 Bernays, *Propaganda*, s. 86.

69 Edward L. Bernays, *Crystallizing Public Opinion* (Brooklyn, New York 2011), s. 155.

70 Rohmann, *A World of Ideas*, s. 112.

71 Bernays, *Propaganda*, s. 127f. [Min markering]



och begreppsliggör här sin demokratisyn. Hans begrepp ("leadership democracy") har inte etablerats inom statsvetenskaplig terminologi. Det är dock inget mysterium att uttolka vad begreppet innebär för Bernays. Han förespråkar att en intelligent minoritet tillämpar propaganda för att kontrollera majoriteten. Den sociala kontrollen är paternalistisk och betraktas i ett filantropiskt ljus. Bildspråket är iögonfallande och belyser striktheten i den sociala ingenjörskonsten. Jag tänker då på ordet "regiment" vilket skapar associationer till militär disciplinering. Bernays språkbruk har också en distinkt teknokratisk klang vilket är märkbart vid användandet av ord som "administered" och "expert".

Sheldon S. Wolin, en amerikansk statsvetare, poängterar att syftet med demokratiska mekanismer under *managed democracy* är att legitimera det politiska styret. Det gäller särskilt valprocessen som administreras under noggrann uppsikt av minoriteten. Konsekvensen av detta är att fria och allmänna val "empowers a Few, causes the Many to submit".<sup>72</sup> Bernays är därför ingen motståndare av demokratiska mekanismer verksamma i representativ demokrati. Det demokratiska skalet stödjer Bernays entusiastiskt. Han arbetade för att stärka minoriteters rättigheter och bedrev bl.a. en framgångsrik PR-kampanj för The National Association for the Advancement of Colored People (NAACP).<sup>73</sup> Bernays konstaterar att "den osynliga regeringen" borde kontrollera valprocessen av pragmatiska skäl. Styrningen realiserar (bl.a.) med hjälp av att valmöjligheterna begränsas:

Our Constitution does not envisage political parties as part of the mechanism of government, and its framers seem not to have pictured to themselves the existence in our national politics of anything like the modern political machine. But the American voters soon found that without *organization* and *direction* their individual votes, cast perhaps, for dozens of hundreds of candidates, would produce nothing but confusion. Invisible government in the shape of rudimentary political parties, arose almost over night. Ever since then we have agreed, for the sake of simplicity and practicality, that party machines should *narrow down* the field of choice to two candidates, or at most three or four.<sup>74</sup>

Administratörerna av *managed democracy* kontrollerar vilka politiska kandidater som inkluderas på valsedeln. Det betyder att samtliga kandidater reflekterar administratörernas värderingar. Bernays insåg massornas kognitiva begränsningar och förespråkar därför inrättandet av ett lämpligt *Overtone Window*. Det sistnämnda är ett statsvetenskapligt begrepp även känt som *Window of Discourse*. Syftet med begreppet är att åskådliggöra vilka idéer som tolereras i det offentliga samtalet. Bernays förespråkar att

---

72 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 148.

73 Bernays, *Propaganda*, s. 148ff.

74 Bernays, *Propaganda*, s. 38. [Min markering]

”den osynliga regeringen” kontrollerar vad massorna diskuterar och bildar sig en uppfattning om:

In practice, if all men had to study for themselves the abstruse economic, political, and ethical data involved in every question, they would find it impossible to come to a conclusion without [about] anything. We have voluntarily agreed to let an invisible government sift the data and high-spot the outstanding issue so that our field of choice shall be *narrowed* to practical proportions. From our leaders and the media they use to reach the public, we accept the evidence and *the demarcation of issues* bearing upon public question.<sup>75</sup>

Textavsnittet ovan återspeglar även Bernays negativa människosyn. Massorna har inte förmågan eller kompetensen för att fatta välinformerade beslut. Det krävs teknokratiska experter för att demokratiskt deltagande ska vara möjligt. Koncist uttryckt är det ”den osynliga regeringen” uppdrag att ”supply the public with party, candidate, platform, and performance”.<sup>76</sup> Bernays flörtar även med större grad av social kontroll. Det är kanske bättre, spekulerar Bernays, ifall den intellektuella minoriteten direkt, istället för indirekt via demokratiska mekanismer, beslutar hur befolkningen agerar. Men istället för ”committees of wise men” väljer samhället att tillåta ”free competition to be organized by leadership and propaganda”.<sup>77</sup>

Bernays beklagar faktumet att ”the spread of literacy and democratic forms of government” skapar det falska intrycket att massorna är ”entitled its voice in the conduct of large aggregations, political, capitalist or labor, or whatever they may be”.<sup>78</sup> Bernays klandrar samtidens politiker för deras obefintliga ledarskap och ”obedience to public opinion”.<sup>79</sup> Han avfärdar föreställningen att ”the voice of the people is the voice of God” och noterar att politiker är ”the will-less servants of their constituents”.<sup>80</sup> Bernays skildrar politikerna som reaktionära ”automatons” styrda av massorna och likställer konstruktivt ledarskap med en diktator:

Acting on *the fallacy that the leader must slavishly follow*, he deprives his campaign of all dramatic interest. An automaton cannot arouse the public interest. A leader, a fighter, a dictator, can. But, given our present political conditions under which every office seeker must *cater to the vote of the masses*, the only means by which the born leader can lead is the expert use of propaganda. Whether in the problem of getting elected to office or in the problem of interpreting and popularizing new issues, or in the problem of making the day-to-day administration of public

---

75 Ibid.

76 Bernays, *Propaganda*, s. 111.

77 Bernays, *Propaganda*, s. 39.

78 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 66.

79 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 130.

80 Bernays, *Propaganda*, s. 109.

affairs a vital part of the community, the use of propaganda, carefully adjusted to the mentality of the masses, is an essential adjunct of political life.<sup>81</sup>

Bernays liknelser är iögonfallande eftersom paralleller dras mellan politikens förtroendeuppdrag och den underordnade ställning slavar befann sig i. Bernays påpekar att politiker inte behöver vara ”the slave of the public's group prejudices” ifall de förvärvar kompetensen att ”mold the mind of the voters in conformity with his own ideas of public welfare and public service”.<sup>82</sup> Bernays förespråkar därför att politiker behöver bli ”as finely versed in the technique of propaganda as in political economy and civics”.<sup>83</sup> Bernays noterar att ifall samtidens politiker förblev ”merely the reflection of the average intelligence of his community, he might as well go out of politics”.<sup>84</sup>

Det är de högre samhällsskiktens skyldighet att avvärja massornas destruktiva impulser. De kultiverade samhällsskikten behöver axla ledarrollen. Det krävs teknokratisk administration av den allmänna opinionen för att säkerställa den västerländska civilisationens överlevnad. Den uppfattningen betonas genom att textavsnittet nedan är det sista i *Crystallizing Public Opinion*. Bernays citerar här filosofen Ferdinand Tönnies som är en pionjärgestalt inom tysk sociologi:

I feel that this paragraph from a recent work of Professor Van Ferdinand Tönnies is of particular significance to all who would feel that the conscious molding of public opinion is a task embodying high ideals. ‘The future of public opinion’, says Professor Tönnies, ‘is the future of civilization. It is certain that the power of public opinion is constantly increasing and will keep on increasing. It is equally certain that it is more and more being influenced, changed, *stirred by impulses from below*. The danger which this development contains for a progressive ennobling of human society and a progressive heightening of human culture is apparent. The *duty of the higher strata of society* – the cultivated, the learned, the expert, the intellectual – is therefore clear. They must inject moral and spiritual motives into public opinion. Public opinion must become public conscience’.<sup>85</sup>

Larry Tye, en amerikansk journalist samt Bernays biograf, noterar också detta. Tye skriver att PR-industrin (enligt Bernays) är ”[the] tamers of the wild crowd and guardians of a civil society”.<sup>86</sup> Stuart Ewen, en amerikansk PR-historiker, framhäver klasskonflikten i detta. Han skriver att PR-industrins uppdrag består i att administrera demokratisk aptit och säkerställa ”a successful negotiation between

---

81 Bernays, *Propaganda*, s. 110. [Min markering]

82 Bernays, *Propaganda*, s. 119.

83 Bernays, *Propaganda*, s. 126.

84 Ibid.

85 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 203f. [Min markering]

86 Tye, *The Father of Spin*, s. 92.

the chaos of popular aspirations and exigencies of elite power”.<sup>87</sup>

Chris Rohmann, en amerikansk skribent, behandlar tio olika konceptioner av demokrati i det idéhistoriska lexikonet *A World of Ideas*. Bernays förespråkar (även om begreppet inte används) s.k. *directed democracy*. Det sistnämnda är ”[a] term used to describe (and defend) rule by an individual or an elite group in the name of a populace considered unprepared for self-government.”<sup>88</sup> Bernays hierarkiska demokratisyn där minoriteten styr den politiska utvecklingen, samt dess samhällsnyttiga karaktär, belyser riktigheten i att tillämpa begreppet *directed democracy*.

Där existerade, vid 1920-talet i USA, flertalet kritiker av det demokratiska styrelseskicket. Robert Westbrook, en amerikansk historiker, beskriver fenomenet som ”democratic realism”. Dess två kännetecknande doktriner är skepticism gentemot ”[the] capacity of all men for rational political action” och ”the practicality and desirability of maximizing the participation of all citizens in public life”.<sup>89</sup> Kritikerna betonar att folkligt deltagande i politiken behöver begränsas och demokrati omdefinieras som ”government for the people by enlightened and responsible elites”.<sup>90</sup> Ifall detta är definitionen av ”democratic realism” följer det att Bernays är en ”democratic realist”.

Walter Lippmann, en amerikansk journalist samt liberal tänkare, utövade ett betydande inflytande på Bernays tänkande. Bernays hänvisar till *Public Opinion* hela tretton gånger i sitt eget debutverk. Lippmanns bok är en deskriptiv analys av ”the structural and cognitive constraints on what citizens in modern democratic societies can know” och beskriver ”impediments to achieving Enlightenment ideals of reason and democracy”.<sup>91</sup> Bernays tolkning skapar dock intrycket att *Public Opinion* är ett preskriptivt verk. Bernays förvränger Lippmanns radikala kritik och avståndstagande från PR-industrin till ett försvarstal för ”den osynliga regeringen”.<sup>92</sup> Noam Chomsky, en amerikansk lingvist samt politisk författare, sammanfattar koncist ”Lippmann” och dennes politiska filosofi i *Media Control*. Han skriver där att:

He [Walter Lippmann] argued that what he called ‘a revolution in the art of democracy,’ could be used to ‘manufacture consent,’ that is, to bring about agreement on the part of the public for things that they didn't want by the new techniques of propaganda. [...] It was necessary because, as he put it, ‘the common interests elude public opinion entirely’ and can only be understood and managed by a ‘specialized class’ of ‘responsible men’ who are

---

87 Ewen, *PR!*, s. 166.

88 Rohmann, *A World of Ideas*, s. 97.

89 Robert B. Westbrook (1991) citerad i Ewen, *PR!*, s. 147.

90 Ibid.

91 Sue Jansen, ”Semantic Tyranny: How Edward L. Bernays Stole Walter Lippmann's Mojo and Got Away With It and Why It Still Matters”, *International Journal of Communications*, 7:7 (2013), s. 1101 & 1102.

92 Jansen, ”Semantic Tyranny”, s. 1094.

smart enough to figure things out. [---] Now there are two ‘functions’ in a democracy: The specialized class, the responsible men, carry out the executive function, which means they do the thinking and planning, and understand the common interests. Then, there is the bewildered herd, and they have a function in democracy too. Their function in a democracy, he said, is to be ‘spectators’ not participants in action.<sup>93</sup>

Chomskys redogörelse av ”Lippmann” är *de facto* en beskrivning av Bernays politiska filosofi. Bernays historieskrivning (tolkning av Lippmann) har blivit kanoniserad inom kritisk medieforskning.

Det främsta inflytandet på Bernays tänkande har dock framträdande psykologer/sociologer. Deras vetenskapliga arbeten utgör den teoretiska grunden samt justificationen av Bernays demokratisyn. De fastställer att massorna genomsyras av irrationalitet, flockmentalitet och determinism. Vissa psykologer/sociologer uttrycker också anti-demokratiska attityder samt förordar ett teknokratiskt elitstyre. Gustave Le Bon, ett franskt universalgeni samt pionjärgestalt inom masspsykologi, betonar att ”the conscious life of the mind is of small importance in comparison with its unconscious life”.<sup>94</sup> Le Bon poängterar också att demokratisk mobilisering riskerar att ”utterly destroy society as it now exists [...] making it hark back to [...] primitive communism”.<sup>95</sup> Bernays framhäver också att demokratiska strukturer, upplösning av etablerade hierarkier, resulterar i en regression till urtillståndet.<sup>96</sup> Le Bon understryker nödvändigheten av ”a small intellectual aristocracy” som utövar social kontroll för att upprätthålla ordning i det demokratiska tidevarvet.<sup>97</sup>

Där finns en rik mångfald av begrepp med kapaciteten att karaktärisera samt förklara Bernays demokratisyn. Det är en okonventionell konception av demokrati vilket exotiska termer såsom *managed democracy* och *directed democracy* tydligt åskådliggör. Det är okonventionellt att jämka demokrati med föreställningen att minoriteten borde bestämma över majoriteten. Fast en sådan maktbalans är nödvändig (enligt Bernays) om den västerländska civilisationen, med dess demokratiska styrelseskick, ska undvika upplösning. Marvin Olasky, en amerikansk PR-historiker, upptäcker i detta en motsägelse. Olasky skriver att Bernays politiska filosofi *de facto* innebär ”that we must kill democracy to save it”.<sup>98</sup> Den ”motsägelsen” bygger dock på en outtalad premiss, nämligen att Bernays konception av demokrati är felaktig.

---

93 Noam Chomsky, *Media Control: The Spectacular Achievement of Propaganda* (New York 2002), s. 14ff.

94 Gustave Le Bon (1895) citerad i Ewen, *PR!*, s. 133.

95 Gustave Le Bon (1895) citerad i Ewen, *PR!*, s. 66.

96 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 88.

97 Ewen, ”Introduction” i *Crystallizing Public Opinion* (Truro, Massachusetts 2011), s. 16.

98 Olasky, *Corporate Public Relations*, s. 84.

## 2.2. Ekonomisk kontroll

Bernays förespråkar social kontroll även inom den ekonomiska sfären. Det är den intelligenta eliten och i synnerhet då PR-industrin som sköter kontrollen. Chomsky poängterar att ”den osynliga regeringens” uppdrag består i att ”serving people with *real power*” och ”the ones who own the society”.<sup>99</sup> Bernays själv noterar i *Propaganda* att ”the invisible government tends to be concentrated in the hands of the few” vilket beror på de höga ekonomiska kostnaderna det krävs för att forma massorna i det massmedierade samhället.<sup>100</sup> Miller uppmärksammar därför att Bernays har ett ”plutocratic bias”, vilket synliggörs i Bernays yrkesutövning, och att *Propaganda* främst är riktad till ”[a] potential corporate clientele”.<sup>101</sup> Där finns en samhällsnyttig agenda bakom målsättningen att kontrollera medborgarnas konsumtion då ”the active proselytizing minorities in whom selfish interests and public interests coincide lie the progress and development of America.”<sup>102</sup> Bernays påpekar vidare att ”[the] common denominator of interest between the object that is sold and the public good-will can be carried to infinite degrees.”<sup>103</sup> Bernays använder flitigt den här tekniken i sin praktiska yrkesutövning. Det främsta exemplet är nog kampanjen ”Torches of Freedom” där tobaksindustrins ekonomiska intressen legerades med feministiska emancipationssträvanden.

Bernays är skeptisk till önskvärdheten i att doktrinen om *rational agents* faktiskt realiserades. Doktrinen ämnar att förklara hur hypotetiska konsumenter agerar på en fri marknad. Konsumenterna agerar, enligt doktrinen, rationellt och maximerar egenintresset. Bernays påpekar att doktrinens realisering skulle resultera i förvirring och ekonomisk stagnation:

In theory, everybody buys the best and cheapest commodities offered him on the market. In practice, if every one went around pricing, and chemically [sic] tasting before purchasing, the dozens of soaps or fabrics or brands of bread which are for sale, economic life would be *hopelessly jammed*. To avoid such *confusion*, society consents to have its choice narrowed to ideas and objects brought to it[s] attention through propaganda of all kinds. There is consequently a vast and continuous effort going on to capture our minds in the interest of some policy or commodity or idea.<sup>104</sup>

---

99 Chomsky, *Media Control*, s. 18.

100 Bernays, *Propaganda*, s. 63.

101 Miller, ”Introduction”, s. 18. [Bernays klienter inkluderade t.ex. Allied Chemical, Aluminium Company of America, American Tobacco Company, Bank of America, Beechnut Packing Company, Calvin Coolidge, Columbia Broadcasting System (CBS), Dodge, *Fortune*, GE, General Motors, Herbert Hoover, Metropolitan Opera, Mutual Benefit Life Insurance, Nash-Kelvinator, National Broadcasting System (NBC), Procter and Gamble, Title Guarantee and Trust, United Fruit Company, U.S. Radium och Waldorf.] – Larry Tye, *The Father of Spin*, s. 55f.

102 Bernays, *Propaganda*, s. 57.

103 Bernays, *Propaganda*, s. 93.

104 Bernays, *Propaganda*, s. 39. [Min markering]

De oberäknliga marknadskrafterna har potential att orsaka ekonomiskt kaos. Wolin understryker att ett viktigt inneboende värde i *managed democracy* är ”the concern for stable conditions” och följaktligen blir tillfälligheter ”the managerial nightmare of control freaks”.<sup>105</sup> Bernays själv understryker att det är förskräckligt att ”business lies at the mercy of uncontrollable forces of whim and chance” och sympatiserar därför med ”the intelligent businessman” som tillämpar propaganda i syfte att ”give the shifting tides a direction”.<sup>106</sup>

Massproduktionens lönsamhet, bl.a. villkorad på oändlig tillväxt, producerar en ojämn maktrelation. Den intelligenta minoriteten behöver då producera konstgjord efterfrågan och aktivt forma konsumenters preferenser. Bernays ger intrycket att detta förvandlar autonoma individer till deterministiska marionettdockor. Det sistnämnda är implicit i begreppet ”invisible wirepullers” för att karaktärisera ”den osynliga regeringens” yrkesutövning.<sup>107</sup> Bernay skriver själv att utmaningen är att skapa konsumenter:

Mass production is profitable only if its rhythm can be maintained – that is, if it can continue to sell its product in steady or increasing quantity. The result is that while, under the handicraft of small-unit system of production [that] was typical a century ago, demand created the supply, today *supply must actively seek to create its corresponding demand*. A single factory, potentially capable of supplying a whole continent with its particular product, *cannot afford to wait until the public asks for its product*; it must maintain constant touch, through advertising and propaganda, with the vast public in order to *assure itself the continuous demand* which alone will make its costly plant profitable. This entails a vastly more complex system of distribution than formerly. *To make customers is the new problem*.<sup>108</sup>

Det är viktigt att inte tolka Bernays för bokstavligt dock. Medborgarna blir (i praktiken) knappast förvandlade till marionettdockor eller hjärndöda konsumenter. Det är viktigt att ha i åtanke att Bernays försöker marknadsföra effektiviteten i sina egna PR-tjänster. Den ekonomiska kontrollen är dock representativ för Bernays hierarkiska demokratisyn. Det är en intellektuell minoritet som borde axla ledarrollen och styra (indirekt) massornas konsumtion.

Wolin poängterar att den teknokratiska administrationen som organiserar kaoset i *managed democracy* är ”the product and creators of corporate culture”.<sup>109</sup> Miller noterar att skildringen av

---

105 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 143 & 140.

106 Edward L. Bernays (1931) citerad i Olasky, *Corporate Public Relations*, s. 81.

107 Bernays, *Propaganda*, s. 60.

108 Bernays, *Propaganda*, s. 84. [Min markering]

109 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 137.

mäktiga affärsmän i *Propaganda* implicerar föreställningen att "the corporate personality is always somehow likeable, attractive and benign".<sup>110</sup> PR-industrins uppdrag består då helt enkelt i att välja "appropriate modes of expressing [that] personality".<sup>111</sup> Bernays understryker kapitalismens "great economic benefits" och observerar att kapitalisten är "a responsible member of the social group".<sup>112</sup> Det tydligaste engagemanget för kapitalism är märkbart vid en redogörelse av hur arbetsmarknaden hade blivit liberaliserad under 1920-talet i USA:

Public opinion is no longer inclined to be unfavorable to the large business merger. It resents the *censorship of business* by the Federal Trade Commission. It has broken down the anti-trust laws where it thinks they *hinder economic development*. [...] In the opinion of millions of small investors, mergers and trusts are *friendly giants* and not ogres, because of the economies, mainly due to quantity production, which they have effected, and can pass on to the consumer. This result has been, to a great extent, obtained by a deliberate use of propaganda in its broadest sense.<sup>113</sup>

Bernays är fientligt inställd till statlig lagstiftning designad att motverka monopol samt kartellbildningar på arbetsmarknaden. Han betonar att detta utgör censur av den s.k. fria marknaden och konsekvensen är oundvikligen ekonomisk stagnation. Bernays har en liberal ekonomisk filosofi och förespråkar *laissez-faire* modellen. Bernays negativa människosyn omöjliggör dock en karaktärisering av Bernays som "liberal" i ordets rätta bemärkelse. Det mest iögonfallande och belysande, i textavsnittet ovan, är Bernays uppfattning att storföretag (*big business*) är vänliga jättar. Ewen noterar att företag under 1920-talet aktivt kultiverade en altruistisk självbild och försökte att "purge the image of the 'soulless corporation'" från det allmänna medvetandet.<sup>114</sup> De vänliga jättarna samexisterar, enligt Bernays, i harmoni med små och medelstora företag. Han skriver att "big business will leave room for small business" och att bredvid varuhus "there may be located a tiny specialty shop".<sup>115</sup> Wolin observerar dock att jättar tenderar under *inverted totalitarianism*, där brutal konkurrens är normen, att kannibalisera små och medelstora företag.<sup>116</sup> Det är "den osynliga regeringens" uppdrag att skapa social sammanhållning. Det är då naturligt att försöka harmonisera t.ex. ekonomiska motsättningar för att undvika instabilitet. Bernays blickar t.ex. dynamiken mellan kapital/arbetare med

---

110 Miller, "Introduction", s. 26.

111 Bernays, *Propaganda*, s. 91.

112 Bernays, *Propaganda*, s. 87 & 91.

113 Bernays, *Propaganda*, s. 94. [Min markering]

114 Ewen, *PR!*, s. 316.

115 Bernays, *Propaganda*, s. 103.

116 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 139.



observationen att ”many persons are at the same time workers and capitalists”.<sup>117</sup>

Bernays uttrycker frustration över faktumet att massorna (ibland) agiterar för nationalisering av s.k. offentligt allmännyttiga företag (*public utilities*). Han betonar vikten av att sådana företag ständigt ”maintain the contact with the public at all points of their corporate existence”.<sup>118</sup> Massornas strävan efter demokratisk kontroll, samt att vinstintressen exkluderas från viktiga samhällstjänster, beror på deras irrationalitet och inskränkthet:

The public relations counsel should anticipate such trends of public opinion and advise on how to avert them, either by convincing the public that *its fear or prejudices are unjustified*, or in certain cases by modifying the action of the client to the extent necessary to remove the cause of complaint. In such a case public opinion might be surveyed and the point of irreducible opposition discovered. The aspects of the situation which are *susceptible to logical explanation*; to what extent the *criticism or prejudice is a habitual emotional reaction* and what factors are dominated by *accepted clichés* might be disclosed.<sup>119</sup>

Den här ekonomiska attityden återspeglas i Bernays yrkesutövning. Bernays framgångsrika kampanj ”Light's Golden Jubilee” var (i hemlighet) iscensatt på uppdrag av General Electric (GE) och dess frontgrupp National Electric Light Association (NELA).<sup>120</sup> GE + NELA iscensatte den största PR-kampanjen, under fredstid i amerikansk historia. Syftet var att avskräcka offentligt ägande av elektricitetsnätet.<sup>121</sup> Detta upptäcktes så småningom av Federal Trade Commission (FTC) och skandalen publicerades i böcker såsom *The Public Pays: A Study of Power Propaganda* (1931).<sup>122</sup>

Bernays skildrar inte storföretag som anti-demokratiska institutioner. Bernays understryker i *Propaganda* att ”public ownership of big business” höll på att bli en verklighet tack vare ”the increasing popular investment in stocks and bonds”.<sup>123</sup> Wolin understryker att under *inverted totalitarianism* är syftet med s.k. ”shareholder democracy” att stimulera ”a ‘sense of participation’ without demands or responsibilities”.<sup>124</sup> Bernays saknar inte medvetenhet om detta. Han hänvisar till en ekonomisk professor som konstaterar att ”the stockholder's supposed voting power is often illusory” och vidare att de vänliga jättarna vanligen kontrolleras av ”a small clique of stockholders”.<sup>125</sup>

---

117 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 148.

118 Bernays, *Propaganda*, s. 95.

119 Bernays, *Propaganda*, s. 95f. [Min markering]

120 Miller, ”Introduction”, s. 27.

121 Ibid.

122 Miller, ”Introduction”, s. 32.

123 Bernays, *Propaganda*, s. 96.

124 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 65.

125 Bernays, *Propaganda*, s. 95.

## 2.3. Reaktionära massor

Massorna (enligt Bernays) är styrda av deterministiska faktorer, såsom psykologiska mekanismer och kulturella förhållanden, och saknar därför kapaciteten att *agera* i ordets rätta bemärkelse. De irrationella massorna saknar fri vilja och kan enbart *reagera* på stimuli. Massornas reaktionära responser dikteras av ”a mélange of impressions stamped on his mind by outside influences which unconsciously control his thought”.<sup>126</sup> Bernays noterar att det undermedvetna genomsyrar mänsklig motivation vilket betyder att ”men are rarely aware of the real reasons which motivate their action”.<sup>127</sup> Massorna kontrolleras (enligt Bernays) uteslutande av emotioner. Bernays observerar kyligt att ”refinements of reason and the shadings of emotion cannot reach a considerable public”.<sup>128</sup> Han förordar därför att förmedling av samhällsnyttiga idéer till de okunniga massorna kommuniceras i ”simple monosyllabic words with sentences no longer than 16 words”.<sup>129</sup> Bernays understryker att politiskt beslutsfattande är betingat av determinism:

We may sincerely think that we vote the Republican ticket because we have thought out the issues of the political campaign and reached our decision in the *cold-blooded exercise of judgment*. The fact remains that it is just as likely that we voted the Republican ticket because we did so the year before or because the Republican platform contains a declaration of principle, no matter how vague, which awakens profound *emotional response* in us, or because our neighbor whom we do not like happens to be a Democrat. Mr. Lippmann remarks: ‘For the most part we do not first see and then define, we *define first and then see*’.<sup>130</sup>

Lippmanns deskriptiva analys av medborgares kognitiva begränsningar utövar ett betydande inflytande på ”den osynliga regeringens” yrkesutövning. Lippmann observerar att massmedierad kommunikation resulterar i skapandet av virtuell verklighet (*pseudo-environment*) och även att perception betingas av sociokulturell miljö. Han introducerar begreppet *stereotypes*, mentala schabloner som organiserar perception, för att beskriva konstitutionen av *pseudo-environment*. Det betyder att objektiv (rationell) förståelse av omvärlden omöjliggörs och därför raderas upplysningens positiva människosyn.<sup>131</sup> Massornas irrationalitet/determinism, framhäver Lippmann, betyder att ”the cardinal dogma of democracy” vilken gick ut på att ”the knowledge needed for the management of human affairs comes

---

126 Bernays, *Propaganda*, s. 73.

127 Bernays, *Propaganda*, s. 74.

128 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, 169.

129 Edward L. Bernays (1984) citerad i Olasky, *Corporate Public Relations*, s. 87.

130 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 120f. [Min markering]

131 Ewen, *PR!*, s. 148ff.

up spontaneously from the human heart” är motbevisad.<sup>132</sup> Bernays använder Lippmanns desillusionerade analys över demokratins misslyckanden för att rättfärdiga sin egna politiska filosofi. Lippmann förespråkar att *stereotypes* avväpnas med sokratiska utfrågningar och bättre utbildningsmöjligheter.<sup>133</sup> Bernays däremot vill kapitalisera på massornas kognitiva begränsningar för att åstadkomma ”a smoothly functioning society” genom social ingenjörskonst.<sup>134</sup> Lippmann betraktar propaganda i ett negativt ljus då han karaktäriserar det som censur. Bernays betraktar däremot propaganda som ett samhällsnyttigt instrument då dess syfte är att ”overcome censorship – the censorship of the group mind and the herd reaction”.<sup>135</sup> Bernays påpekar att grupper tenderar att ”cling to its stereotypes” och när opinionsbildare bestrider dessa reduceras dem till ”mere bits of driftwood in the surf”.<sup>136</sup> Bernays poängterar vidare att ”these crowds lived in different traditional, moral and spiritual worlds” vilket försvårar möjligheten att skapa ”a common will on any subject”.<sup>137</sup> Det är dock nödvändigt att ”den osynliga regeringen” skapar enighet då ”agreement on broad social purposes is essential to progress”.<sup>138</sup>

Massornas irrationalitet legitimerar (enligt Bernays) deras exkludering från politiskt maktutövande. Det krävs paternalistiska förmyndare, den välutbildade teknokratiska eliten, som erbjuder konstruktiv kanalisering åt massornas destruktiva instinkter. Bernays förordar att ”those who understand public needs, including public relations counsels, will determine what democracy should give to the masses.”<sup>139</sup> Textavsnittet nedan är belysande för Bernays negativa människosyn, samt politiska filosofi, och implicerar att bättre utbildning (såsom universell läs- och skrivkunighet) inte har kapaciteten, enligt Bernays, att förvandla de irrationella massorna till autonoma individer:

Universal literacy was supposed to educate the common man to control his environment. Once he could read and write he would have a mind fit to rule. So ran the democratic doctrine. But *instead of a mind*, universal literacy has given him rubber stamps, rubber stamps inked with advertising slogans, with editorials, with published scientific data, with the trivialities of the tabloids and the platitudes of history, but quite *innocent of original thought*. Each man's rubber stamps are the duplicates of millions of others, so that when those millions are exposed to the same *stimuli*, all received *identical imprints*.<sup>140</sup>

---

132 Walter Lippmann (1922) citerad i Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 68.

133 Jansen, ”Semantic Tyranny”, s. 1102.

134 Bernays, *Propaganda*, s. 37.

135 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 133.

136 Bernays, *Propaganda*, s. 53.

137 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 140.

138 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 138.

139 Edward L. Bernays (1984) citerad i Olasky, *Public Relations Counsel*, 87.

140 Bernays, *Propaganda*, s. 48. [Min markering]

Detta är iögonfallande språkbruk ("stimuli") då paralleller dras till klassisk betingning eller s.k. Pavloviansk inläring. Det är en föga smickrande skildring av massornas kognitiva kapacitet. Bernays pronomenanvändning ("we"), t.ex. i det förra blockcitaten, skapar ibland det falska intrycket att hans analys är universell. Men textavsnittet ovan tydliggör att Bernays negativa människosyn gäller massorna ("the common man"). Textavsnittet illustrerar också hans fientliga inställning till (en traditionell konception av) demokrati.

Bernays observerar att den allmänna opinionen är betydelsefull i ett demokratiskt samhälle. Han poängterar att näringslivets framgång "depended upon public good will" och beklagar faktumet att "it was no longer true that it was 'none of the public's business' how affairs of a corporation were managed".<sup>141</sup> Det är PR-industrins uppdrag (enligt Bernays) att representera klienter framför "the court of public opinion" där mobb-psykologi samt intolerans för avvikande ståndpunkter dominerar.<sup>142</sup> Det samhällliga framåtskridandet dämpas också av den allmänna opinionens inskränkthet och tröghet. Flockmentalitet och traditioner är två betydelsefulla faktorer i dess tröghet:

The great enemy of any attempt to change men's habits is inertia. *Civilization is limited by inertia.* Our attitude toward social relations, toward economics, toward national and international politics, continues past attitudes and strengthens them under the force of tradition. Comstock drops his mantle of proselytizing morality on the willing shoulders of a Sumner; Penrose drops his mantle on Buttler; Carnegie his on Schwab, and so ad infinitum. Opposing this traditional acceptance of existing ideas is an active public opinion that has been directed consciously into movements against inertia.<sup>143</sup>

Den allmänna opinionen utgör alltså "a cumulative retrogressive force".<sup>144</sup> Bernays betonar massornas ovillighet att acceptera samhällsnyttiga idéer. Han skriver bl.a. i en sociologisk tidsskrift att "public opinion is slow and reactionary and does not easily accept new ideas".<sup>145</sup> "Den osynliga regeringen" disciplinerar och formar massornas "organized habits and opinions" eftersom detta möjliggör utveckling.<sup>146</sup> Bernays framhäver att det enbart är "the active energy of the intelligent few" som har kapaciteten att "[make] the public at large become aware of and act upon new ideas".<sup>147</sup> Citatet illustrerar också att den intelligenta eliten *agerar* ("active") och massorna följaktligen *reagerar*.

141 Bernays, *Propaganda*, s. 67.

142 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 77.

143 Bernays, *Propaganda*, s. 147. [Min markering]

144 Edward L. Bernays, "Manipulating Public Opinion: The Why and the How", *American Journal of Sociology*, 33:6 (1928), s. 958.

145 Bernays, "Manipulating Public Opinion", s. 959.

146 Bernays, *Propaganda*, s. 37.

147 Bernays, *Propaganda*, s. 57.

Everett Dean Martin, en amerikansk socialpsykolog, observerar i det inflytelserika verket *The Behavior of Crowds: A Psychological Study* (1919) att psykologisk forskning ”had abandoned the theory that social behavior is primarily governed by reason or by consideration”.<sup>148</sup> Martin utgör teoretisk underbyggnad vid legitimationen av Bernays negativa människosyn samt politiska filosofi. Martin själv betraktar dock vuxenutbildning samt s.k. *liberal education* som botemedlet emot ”both the irrationality of the crowd and the power of propaganda”.<sup>149</sup> Hur som helst finns där en handfull hänvisningar till Martin, selektivt utvalda godbitar från buffén, i debutverket *Crystallizing Public Opinion*. Massornas inskränkthet/tröghet, enligt Martin, beror på dynamiken och mekanismerna verksamma i grupper. Det är individers grupptillhörighet(er); homogeniteten och den sociokulturella betingelse skapad i dessa grupper vilket försvårar rationellt agerande. Martin introducerar begreppet ”logic-proof compartment” för att belysa statiskheten i grupperns föreställningsvärldar. Det är mest iögonfallande, anmärker Bernays, inom religiösa grupptillhörigheter. Han poängterar att t.ex. hygieniska föreskrifter, baserade på förhållanden som upphörde att existera för åtskilliga sekel sedan, bevaras inom religiösa grupper ”logic-proof compartment of dogmatic adherence”.<sup>150</sup> Den här allergin emot logik resulterar i att ”the average citizen” saknar förmågan att ”seeing in terms of experience and thought rather than in terms of group reaction”.<sup>151</sup> Bernays tillägger att ”den osynliga regeringen” dock har kapaciteten att betrakta situationer ”with the eyes of an impartial observer”.<sup>152</sup>

Wilfred Trotter, en brittisk kirurg samt socialpsykolog, konstaterar i *Instincts of the Herd in Peace and War* (1916) människors ”intimate dependence on the herd” samt att människor ”is more sensitive to the voice of the herd than to any other influence”.<sup>153</sup> Han påpekar vidare att massornas destruktiva instinkter (”herd instincts”) urholkar den sociala ordningen och därför behövs ”the intervention of the conscious and instructed intellect as a factor among the forces ruling its development”.<sup>154</sup> Bernays själv betonar att massornas flockmentalitet är ”biologically fundamental” och utgör därmed ”a constant factor in all human thinking and feeling”.<sup>155</sup> Bernays observerar att massorna försöker rationalisera sitt instinktiva beteende vilket tillåter: ”the European lady who wear rings in her ears to smile at the barbarism of the colored lady who wears her rings in her nose.”<sup>156</sup> Bernays understryker att massorna

148 Everett Dean Martin (1919) citerad i Ewen, *PR!*, s. 138.

149 Wikipedia. Everett Dean Martin. 2018. [http://en.wikipedia.org/wiki/Everett\\_Dean\\_Martin](http://en.wikipedia.org/wiki/Everett_Dean_Martin) (hämtad: 2018-05-22)

150 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 91.

151 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 133.

152 Ibid.

153 Wilfred Trotter (1916) citerad i Ewen, *PR!*, s. 137.

154 Wilfred Trotter (1916) citerad i Ewen, *PR!*, s. 143.

155 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 123.

156 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 121.

”retains the patterns which have been stamped on it by the group influences” och därför saknar de individualitet i ordets rätta bemärkelse.<sup>157</sup> Trotter utgör teoretisk underbyggnad vid legitimationen av Bernays negativa människosyn samt politiska filosofi. Textavsnittet nedan exemplifierar Bernays föreställning att massorna är oförmögna att fatta rationella politiska beslut:

‘If we examine *the mental furniture of the average man*,’ says William [sic] Trotter, the author of a comprehensive study of the social psychology of the individual, ‘we shall find it made up of **a vast number of judgments** of a very precise kind upon subjects of very great variety, complexity, and difficulty.’ [---] ‘The bulk of such opinions must necessarily be **without rational basis**, since many of them are concerned with problems admitted by the expert to be still unsolved, while as to the rest it is clear that the training and experience of no average man can qualify him to have any opinion upon them at all.’ [---] ‘It is clear,’ says Mr Trotter, ‘at the outset that these beliefs are invariably regarded as rational and defended as such, while, the position of one who holds contrary views is held to be obviously unreasonable.’ [...] ‘To the Conservative the amazing thing about the Liberal is his incapacity to see reason and accept the only possible solution of public problems.’ [---] ‘The difference is due [...] to the fundamental assumptions of the antagonists being hostile, and these assumptions are derived from *herd-suggestions*; to the Liberal certain basal conceptions have acquired the quality of *instinctive truth*, have become *a priori syntheses*, because of the accumulated suggestions to which he has been exposed; and a similar explanation applies to [...] the Conservative.’<sup>158</sup>

Den filosofiska termen *a priori* innebär kunskap möjlig att erhålla oberoende av erfarenhet. Men konservativas/liberalers idéer om (t.ex.) abort följer givetvis inte från logisk deduktion. Men flockmentalitet och sociokulturell betingelse (determinism) resulterar i att sådana föreställningar betraktas av de reaktionära massorna som *a priori* kunskap. Massorna saknar adekvat kunskap (”without rational basis”) vilket omöjliggör intelligent politiskt beslutsfattande. Bernays understryker att ”the average man” inte är kvalificerad och saknar expertisen för att fälla korrekta omdömen. Massorna betraktas därför som amatörer vilket kontrasteras med de teknokratiska experterna ansvariga för administrationen av *managed democracy*.

Bernays hänvisar till ytterligare några psykologer för att konstatera massornas irrationalitet. Han refererar (t.ex.) till psykologen William McDougall som diskuterar ”seven primary instincts with their attendant emotions”.<sup>159</sup> Mitt fokus har dock varit på Martin/Trotter eftersom Bernays kontinuerligt refererar/citerar just dessa två tänkare.

---

157 Bernays, *Propaganda*, s. 76.

158 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 88ff. [Min markering]

159 Bernays, *Crystallizing Public Opinion*, s. 156.

### 3. Sammanfattning med slutdiskussion

Min första frågeställning berör vilken samhällsnytta, enligt Bernays, propaganda (PR) utför i ett demokratiskt samhälle. Forskningsläget konstaterar att PR är essensen av ett demokratiskt samhälle. Min uppfattning är dock att Bernays främst noterar att PR var absolut nödvändigt **i** ett demokratiskt samhälle. Bernays skriver att "the conscious and intelligent manipulation of the organized habits and opinions of the masses is an important element **in** democratic society".<sup>160</sup> Hur som helst betonar Bernays PR:s samhällsnyttiga karaktär. Det moderna storskaliga samhället karaktäriseras av heterogenitet, motstridiga gruppintressen utspridda över en hel kontinent, och betydande sociala motsättningar. Det finns då (enligt Bernays) bara två valmöjligheter: antingen social kontroll med syftet att skapa social sammanhållning eller regression till anarkistiskt kaos. PR:s främsta samhällsnytta består därför i bevarandet av social ordning, den västerländska civilisationens existens rentav, och möjliggör "a smoothly functioning society".<sup>161</sup> PR bekämpar massornas inskränkthet och möjliggör därför samhälleligt framåtskridande. Ytterligare samhällsnyttig potential inkluderar främjandet av ekonomisk stabilitet samt utveckling.

Min andra frågeställning berör hur Bernays konception av demokrati såg ut. Min slutsats är att Bernays förespråkar demokratiska mekanismer (t.ex. fria och allmänna val) verksamma i representativ demokrati. Han stödjer entusiastiskt det demokratiska skalet ("a set of institutional arrangements or constitutional devices") vilket även återspeglas i hans yrkesutövning.<sup>162</sup> Den intelligenta minoriteten, med deras filantropiska uppdrag, administrerar *inverted totalitarianism* via demokratiska mekanismer. Detta illustrerar risken med att identifiera demokrati med själva röstandet. Wolin uppmärksammar att "inverted totalitarianism has learned to exploit what appear to be formidable political and legal constraints, using them in ways that defeat their original purpose but without dismantling or overtly attacking them."<sup>163</sup> Bernays avfärdar den demokratiska kärnan, dvs demokratins inneboende värden och ideal. När det gäller representativ demokrati är idealet att politiker företräder folkviljan. Bernays agiterar dock för att politiska makthavare **ignorerar** folkviljan. Han kritiserar därför "the fallacy that the leader must slavishly follow" och agiterar för "a leadership democracy administered by the intelligent minority".<sup>164</sup> Demokratiska värden såsom jämlikhet är också (i hög utsträckning) frånvarande inom Bernays politiska filosofi. Han förespråkar givetvis en-person-en-röst principen i

---

160 Bernays, *Propaganda*, s. 37. [Min markering]

161 Bernays, *Propaganda*, s. 37.

162 Crick, *Democracy: A Very Short Introduction*, s. 5.

163 Wolin, *Democracy Incorporated*, s. 56.

164 Bernays, *Propaganda*, s. 110 & 128.

representativ demokrati. Men det politiska maktutövandet sköter ”den osynliga regeringen”. Bernays har en strikt hierarkisk konception av demokrati. Han förespråkar därför att den s.k. intelligenta eliten avvärjar massornas destruktiva impulser och skapar samtycke (enighet) för maktelitens vision av samhälleligt framåtskridande. Det är en elitisk politisk filosofi där minoriteten kontrollerar den politiska utvecklingen. Bernays politiska filosofi summeras väl i analytiska begrepp såsom *directed democracy* och *managed democracy*.

Min tredje frågeställning berör Bernays ekonomiska filosofi. Min slutsats är att Bernays är en kapitalist och anhängare av *laissez-faire* modellen. Han befinner sig därför på den politiska högerkanten. Det är dock problematiskt att karaktärisera Bernays som ”liberal” pga hans pessimistiska människosyn. Bernays uppvisar entusiastiskt stöd för storföretag (*big business*) och betraktar dessa som ”friendly giants and not ogres”.<sup>165</sup> Mitt teoretiska perspektiv betraktar kapitalistisk organisation som fundamentalt anti-demokratisk. Den attityden beror på Wolins direktdemokratiska (förankrad i det antika *demos*) konception av demokrati. Bernays hyllning av kapitalism (enligt Wolin) kan därför karaktäriseras som *borgerlig demokrati*. Det sistnämnda är en kritisk marxistisk term använd för att implicera kapitalisms inkompatibilitet med demokrati. Bernays poängterar samtidigt att marknadskrafter behöver tyglas av samhällsnyttiga skäl. Konsumenters slumpmässiga preferenser och självbestämmande över sin egen konsumtion hotar stabiliteten i det ekonomiska livet. Därför behöver näringslivet utöva social kontroll, med hjälp av en teknokratisk elit inom PR, för att styra folkets konsumtionsvanor. Det krävs alltså reglering av den fria marknaden; men då av konsumenterna och inte själva näringslivet. Bernays bekämpar därför vissa nationalekonomiska doktriner såsom *rational agents*. Den ekonomiska kontrollen tycks föga demokratisk och verkar utgöra en frihetsinskränkning. Medborgarna får visserligen ”välja” produkter/tjänster, men deras preferenser blir systematiskt och artificiellt skapade av näringslivet.

Min fjärde frågeställning berör Bernays föreställning om massorna. Min slutsats är att Bernays har en pessimistisk människosyn. Det betyder att Bernays betraktar massorna som deterministiska, irrationella, reaktionära och därför allergiska emot logisk deduktion. Bernays konstaterar kyligt att ”the group mind does not *think* in the strict sense of the world.”<sup>166</sup> Det är massornas kognitiva begränsningar vilket rättfärdigar deras exkludering från politiskt maktutövande. Bernays ägnar därför betydande utrymme i *Crystallizing Public Opinion* och *Propaganda* åt att legitimera föreställningen. Bernays åstadkommer detta genom hänvisningar till vetenskapliga auktoriteter och även framträdande politiska

---

165 Bernays, *Propaganda*, s. 94.

166 Bernays, *Propaganda*, s. 73.



tänkare. Massorna kontrasteras mot den intelligenta eliten och särskilt de rationella teknokraterna inom PR-industrin. Bernays skildrar dess yrkesutövare som sociala vetenskapsmän som bemästrar massorna för att åstadkomma framsteg och samhällligt framåtskridande. Den här positivistiska självbilden reflekteras redan i titeln på debutverket. Ordet "crystallization" hämtas från fysisk kemi (*physical chemistry*) och beskriver processen där "an amorphous entity – a gas or suspension in fluid form – is transformed into a solid coherent mass."<sup>167</sup> Det är alltså rationalitet som särskiljer ledarna från undersåtarna. Men att basera hierarkier på (påstådda) IQ-skillnader är givetvis ingen logisk nödvändighet. Bernays agiterar dock entusiastiskt för "a leadership democracy administered by the intelligent few" vilket kanske beror på hans borgerliga klassbakgrund.<sup>168</sup>

Min analys är inte uttömmande. Pragmatiska skäl omöjliggjorde tyvärr analys av källmaterial ur den intellektuella kontexten: *The Crowd: A Study of the Popular Mind* (Gustave Le Bon, 1895), *Instincts of the Herd in Peace and War* (Wilfred Trotter, 1916), *The Behavior of Crowds* (Everett Dean Martin, 1920) och *Public Opinion* (Walter Lippmann, 1922). Jag fick förlita mig på sekundärlitteratur för en redogörelse av dessa tänkares idéer. Jag lyckades dock synliggöra deras idépåverkan och generella inflytande över Bernays tankevärld. Fast en noggrann analys av deras böcker hade givetvis skapat en bättre analytisk skärpa. Mitt teoretiska perspektiv betingade säkerligen analysen; detta var speciellt märkbart vid analysen av kapitalism som anti-demokratisk. Men det är så teoretiska perspektiv fungerar; tillämpning av en viss begreppsapparat leder oundvikligen i en viss riktning. Det krävs dock inget teoretiskt perspektiv för att observera Bernays hierarkiska demokratisyn samt pessimistiska människosyn. Det är två inneboende idéer vilket Bernays kontinuerligt återkommer till i *Crystallizing Public Opinion* och *Propaganda*. Idéerna uttrycks dessutom explicit, vilket mina åtskilliga citeringar i undersökningen exemplifierar, och på ett bombastiskt sätt.

Avslutningsvis bör det betonas att undersökningen i princip är begränsad till 1920-talet. Det hade varit intressant att undersöka hur Bernays politiska filosofi (eventuellt) förändrades i ljuset av börskraschen 1928, samt den åtföljande depressionen, och FDR-administrationen. Börskraschen tycks ha förstärkt hans övertygelser vilket ett citat från 1931 (se ovan not 106) indikerar. Det hade också varit intressant att undersöka hur Bernays demokratisyn påverkades av världskriget. Den här undersökningen är väldigt insnöad på just Bernays demokratisyn. Det hade också varit intressant att undersöka övriga aspekter i Bernays idékomplex.

---

167 Ewen, "Introduction", s. 12.

168 Bernays, *Propaganda*, s. 128.

## Käll- och litteraturförteckning

- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Studentlitteratur AB, Lund, 2017.
- Bernays, Edward L., *Crystallizing Public Opinion*, Ig Publishing, Brooklyn New York, 2011 [1923].
- Bernays, Edward L., "Manipulating Public Opinion: The Why and the How", *American Journal of Sociology*, 33:6 (1928).
- Bernays, Edward L., *Propaganda*, Ig Publishing, Brooklyn New York, 2005 [1928].
- Chomsky, Noam, *Media Control: The Spectacular Achievement of Propaganda*, Seven Stories Press, New York, 2002.
- Crick, Bernard, *Democracy: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford, 2002.
- Ewen, Stuart, "Introduction", i *Crystallizing Public Opinion* (Truro Massachusetts, 2011).
- Ewen, Stuart, *PR! A Social History of Spin*, Basic Books, New York, 1996.
- Jansen, Sue, "Semantic Tyranny: How Edward L. Bernays Stole Walter Lippmann's Mojo and Got Away With It and Why It Still Matters", *International Journal of Communications*, 7:7 (2013).
- Jordanova, Ludmilla, *History in Practice*, Hodder Arnold, London, 2006.
- Josephson, Peter & Lundgren, Frans, *Historia som kunskapsform*, Studentlitteratur AB, Lund, 2015.
- Miller, Mark Crispin, "Introduction", i *Propaganda* (New York City 2004).
- Olasky, Marvin N, *Corporate Public Relations: A New Historical Perspective*, Routledge, New York & London, 2011.
- Rohmann, Chris, *A World of Ideas: A Dictionary of Important Theories, Concepts, Beliefs, and Thinkers*, Ballantine Books, Ballantine Books, New York, 2010.
- Skovdahl, Bernt, "Idéhistoria och källkritik", i Lennart Olausson (red.) *Idéhistoriens egenheter: Teori och metodproblem inom Idéhistoria*, B. Östlings bokförlag, Stockholm, 1994.
- Tye, Larry, *The Father of Spin: Edward L. Bernays & The Birth of Public Relations*, Henry Holt and Company, New York, 2002.
- Wolin, Sheldon S, *Democracy Incorporated: Managed Democracy and the Specter of Inverted Totalitarianism*, Princeton University Press, Princeton, 2017.

## Elektroniska källor

Christiano, Tom, "Democracy" (Stanford Encyclopedia of Philosophy 2015), Edward N. Zalta (red.) <http://plato.stanford.edu/cgi-bin/encyclopedia/archinfo.cgi?entry=democracy> (hämtad: 2018-04-13)

NE. Teknokrat. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/teknokrat> (hämtad: 2018-06-05)

Svensk Ordbok. Demokrati. 2009. <http://svenska.se/so/?id=08859&pz=7> (hämtad: 2018-05-27)

Wikipedia. Everett Dean Martin. 2018. [http://en.wikipedia.org/wiki/Everett\\_Dean\\_Martin](http://en.wikipedia.org/wiki/Everett_Dean_Martin) (hämtad: 2018-05-22)